

JINA.....SAHIHI.....

NAMBARI.....TAREHE.....

102/2

KISWAHILI

KARATASI YA 2

LUGHA

OKTOBA 2016

MUDA: SAA 2½

MITIHANI YA PAMOJA YA WILAYA YA BUNGOMA KATI- 2016

KISWAHILI KIDATO CHA TATU MUHULA WA TATU.

HATI YA KUHTIMU ELIMU YA SEKONDARI KENYA (K.C.S.E)

MAAGIZO KWA MTAHINIWA

- a) Jibu maswali yote
- b) Majibu yaandikwe katika nafasi zilizoachwa katika kijitabu hiki cha maswali.
- c) Watahiniwa wahakikishe kuras a zote zimepigwa chapa.

KWA MTAHINI PEKEE

SWALI	UPEO	ALAMA
1	15	
2	15	
3	40	
4	10	
JUMLA	80	

UFAHAHAMU (Alama 15)

Soma makala yafuatayo kisha ujibu maswali

Dhuluma kwan wanawake sio matokeo ya siasa baada ya Uhuru, bali in matokeo ya hali iloyokuwepo tangu enzi za mababu zetu, kabla ya ukoloni. Kubaguliwa na kydhulumiwa kwan wanawake kisiasa kunaoana na kunyonywa kwake kijamii kjenakos huhudiwa Sikh nenda miaka rudi.

Elimu ya jadi ilimwandaa mwanamke kuwa chombo kitiifu cha mwanamume. Mwanamke aliandaliwa katika unyago na katika mfumo mzima wa malezi kuwa chombo cha kumtumikia mwanamume, mstarehesha, kumfariji, kumlis ha na kumzalia watoto. Mwanamke tangu jadi hakuruhusiwa kushiriki katika shughuli za kisiasa na utawala wala hakuna mtu aliyeamini kwamba mwanamke angeweza kishikilia wadhifa wowote wa uongozi.

Demokrasia ya jadi naihusudu sana, ambapo wazee walikaa chini ya mbuyu na kuamua mambo ya jumuiya. Mahakama ya jiji ilikua aghalabu no ya wazee na wanaume peke yao. Hakukua na mwanamke aliyeshirikishwa hata kama alikua ajuza. Sifa waliokua nayo wanawake no ile ya ushirikina na uganga. Mwanamke yeyote aliyezeeka alodhaniwa kuwa bingwa wa uchawi, ulozi na ushirikina. Kwan hivyo, wanawake ndio waliokuwa washirikina wakubwa, maana fursa ya kupata elimu pana zaidi hawakuwa nayo. So ajabu kuwa mwanamke alipojitokeza na kusema jambo LA busara, alipuuza pengine kutukanwa hadharani.

Kwani bahati nzuri kumezuka mwamko iliotuingiza katika enzi mpya. Vita vya wanawake vya kujihami na kujiendeleza katika ulimwengu unaotawaliwa na wanaume vimetapakaa note katika kila sehemu ya dunia.

Wanawake wengi wamekiuka misingi na mizizi ya utamaduni na kung'oa asasi za kijamii na itikadi ambazo daima zimeendelea kumunyanyasa na kumuumbua utu mwanamke tangu jadi. Watetezi wa haki za wanawake zamani walilaumu suala la serikali za mataifa kutochukua hatua za utekelezaji wa maazimio yalioendelea kupitishwa na umoja wa mataifa mwaka had I mwaka. Huku masuala ya wanawake ya kijamii, utu na utamaduni yakishangiliwa kupitishwa, watetezi wameeleza wasiwasi wao ikiwa kupitishwa kwa maazimio kitasaidia kuleta maendeleo ya haraka kwa wanawake kimataifa au katika nchi moja. Fauka ya , baadhi ya wachungaji wanaonelea kuwa maazimio mengi hayadokezi hatua za kufikiwa haki za wanawake.

Maazimio mengi yanazungumzia juu ya kuondolewa kwan ubaguzi dhidi ya wanawake, kushiriki kwao katika uendelezaji wa amani ya kimataifa na ushirikiano wa kimataifa, majukumu yao katika jamii, mfuko wa umoja wa mataifa wa wanawake (unifem) na

UFUPISHO (Alama 15)

Soma taarifa ifuatayo kisha ujibu maswali yanayofuata

Ama kwa kweli maisha ya vijana wa kisasa yanatofautiana na kuhitilafiana na yale ya wazee wao. Sio katika mavazi, mienendo, mitazamo, mawazo na mielekeo tu Bali pia katika kipengele kingine chochote utakachofikiria. Yote haya no vielezo vya jinsi kizazi cha leo kinavyoishi katika ulimwengu ambao no kivuli tu na ule wa vizazi vilivyotangulia. Baadhi ya watu wameileza halo hio kuwa maisha sio jiwe.

Kwao basi, si ajabu katu kuwaona vijana wanazungumza ligha yao ya kipekee au wakivaa nguo zinazobana ajabu na kudhihirisha bayana maungo yao badala ya kuyasitiri.

Hata hivyo watu wengi wameonelea kwamba hali ya maisha ya vijana wa leo ni maasia yanayotokana na utundu na hats ukatili wao. Upande huj umetoa rai kwamba kizazi hiki kis ingepotoka kama tu kingezingatia na kustahi utamaduni wa wahenga wao ambamo wazazi wao ndimo walimokulia. Wanazidi kufafanua kuwa nyendo hizi za ukarimu, unyenyevu, hadhari katika kila jambo, utiifu na pia kujitegemea. Yote haya yamesahuliwa ama tuseme yamepuuzwa katika utamaduni wa kisasa. Swali linalozuka sasa in je, tunapaswa kuwahukumu vijana wa leo kwa kutumia vigezo au masharti gani? Tuwapige darubini kwa kutegemea hali ilivyo hivi leo duniani ama tuwapime kwa mujibu wa jinsi maisha ya baba na babu zao yalivyokuwa. Jibu la swali hili no gumu na sharti lifafanuliwe kwa makini, lisije likaegemea upande wowote. Mathalan, in jambo lisilopangiwa kuwa maisha in utaratibu unaoathirika na hivyo kubadilika daima.

Angalia kwa mfano jinsi maendeleo ya elimu, sayansi, mawasiliano na hata ufundi yalivyo yageuza maisha ya siku hizi. Yamkini vijana wa barani Afrika wakaona na hats kuzungumza kwa wenzao kutoka Uropa, Asia na Marekani bila hats kunyanyuka hapa kwao nyumbani. Athari ya filamu, video, vitabu, magazeti, majarida na kadhalika haikadiriki. Haya, kwa kiasi yamefanya vijana hats kupevuka kabla ya wakati wao. Isitoshe, mambo nayo yameweza kuwazuzua na kuwaaminisha ya kuwa Yale wanayojifunza ni kweli.

Matokeo yamekua ni wao kudunisha utamaduni wao wa asili na kuupapua ule wa wageni waliowaathiri. Tulisahau kuwa ujana ni tembo la mnazi na rahisi kwao kubadili mawazo.

Lakini hatuwezi kuwasamehe vijana wanaokosa akili kwa kupotoshwa na kucharika na yote wanayoyapokea kutoka ugenini na hivyo kuanza kudhalilisha utamaduni wa Waafrika. Hata hivyo, badala ya kuwakashifu wanapopotea njia ama kuwapongeza wanapotenda yale tunayoyategemea tu, ni wajibu mkubwa wa wazazi kuwaongoza na kuwasaidia vijana kuwa na uwezo mkubwa wa kufanya uteuzi mwafaka katika maisha in yao.

- a) Bila kupoteza maana asilia fupisha aya ya kwanza na ya pili kwa maneno 40. (Alama 5, 1 ya utiririko)

Matayarisho

Jibu

- b) Fupisha aya mbili za mwisho (maneno 50) (Alama 8, 1 ya utiririko)

Matayarisho

Jibu

MATUMIZI YA LUGHA (Alama 40)

a) Taja irabu mbili za nyuma kisha ueleze kwa mini huitwa hivyo. (Alama 2)

b) To a mfano mmoja kwa kila mojawapo. (Alama. 2)

i) Kipasuo

ii) Kitambaza

c) Eleza maana ya, (Alama. 2)

i) Silabi

ii) Mofimu

d) Bainisha viwakilishi katika sentensi ifuatayo.

Alimpiga mwanafunzi mtundu. (Alama. 2)

e) Eleza maana mbili za sentensi hio.

Jane alifagia chakula chote. (Alama. 2)

f) Ainisha matumizi ya **na** katika sentensi. (Alama. 2)

i) Marafiki hawa hutembeleana sana.

ii) Amina ni tofauti na kakake.

g) Changanua sentensi ifuatayo kwa njia ya jedwali. (Alama. 3)

Msichana mtukutu alifukuzwa shule leo asubuhi.

h) Tunga sentensi kwa kutumia nomino katika ngeli ya pa-ku-mu. (Alama. 3)

i) Tambua na ueleze aina ya vielezi katika sentensi hizi. (Alama. 2)

i) Mama alimwamrisha mtoto wake kijeshi.

ii) Askari hutembea makundi makundi.

j) Andika katika hali ya udogo

Mbwa mwenye ukali almfukuza mtoto. (Alama. 2)

k) Tunga sentensi moja kudhihirisha matumizi ya ritifaa. (Alama. 2)

l) Tambua aina ya vitenzi kwa kutaja majina take.

Baba angali anasoma gazeti.(Alama. 2)

m) Kwa kutungia sentensi, tofautisha vitate hivi.(Alama. 2)

i) Ghali

ii) Gari

n) Tumia O' rejeshi. (Alama. 2)

i) Msichana ambaye huja ni mwanasheria.

ii) Maovu ambayo aliyatenda hayasahauliki.

o) Andika katika msembo wa taarifa;

"Tusipofanya Nazi yetu kwa bidii na kujitegemea, tutabaki kuwa watumwa katika nchi yetu." Rais alisema. (Alama. 2)

p) Kanusha sentensi hio.

Ugonjwa huu ungalitibiwa mapema kifo kingaliepukwa.(Alama. 2)

q) Tambua shamirisho kipozi, kitondo na shamirisho ala katika sentensi ifuatayo.

Baba amemnunulia mtoto fulana nzuri iliyoshonwa kwa Uzi mwekundu.(Alama. 3)

r) Badilisha katika kauli ya kutendua.

Tundika picha hiyo ukutani na uyabane maandishi kitabuni.(Alama.2)

s) Tambua kis hazi huru na kis hazi tegemezi

Tumeanzis ha s hirika ili tunyanyue hali yetu.(Alama. 1)

ISIMU J AMII (Alama 10)

a) Eleza juhudi zozote **tano** zinazotumika kukiendeleza Kiswahili s anifu nchini Kenya.
(Alama.5)

b) Eleza jinsi uwililugha unaweza kuleta athari katika lugha na mawas iliano miongoni mwa wanajamii.(Alama. 5)(Tanbihi: Uwili lugha ni uwezo wa mtu kutumia lugha zaidi ya mbili kiufasaha)

